

קלינטון, ילד נצחי שלי...

גברים ומעברים גילוי מפת החיים החדשה של הגברים גייל שיהי. תירגמה מאנגלית:
טלי נתיב-עירוני. הוצאת זמורה-ביתן, 264 עמ', 78 שקלים

הבינשטיין גידי

במשך שנים רבות חטאה הפסיכולוגיה ההתפתחותית בקיפוח הגילים המבוגרים. תורתיהם של פרויד, מאהלר, בולבי, פיאז'ה, קוהלברג ועוד רבים אחרים, הנלמדות בכל קורס מבוא בפסיכולוגיה התפתחותית, מגיעות במקרה הטוב עד גיל ההתבגרות. יש בכך משהו דטרמיניסטי מאוד, כי ההנחה היא שמה שהשתבש בשלבים המוקדמים ייתן את אותותיו, כמעט לבלי תקנה, בחיי הבוגר והמבוגר. היחיד בין הקלאסיקנים האלה שכיסה את כל רצף החיים היה אריקסון, ובשל כך הוא גם נחשב לאופטימי מכולם (אם כי חלוקת ההתפתחות לשלבים, כמו ביתר התיאוריות, מתנה גם היא פתרון מוצלח של שלב מסוים בפתרונות מוצלחים של קודמיו). בעשורים האחרונים, עם עליית תוחלת החיים, צוברת תאוצה התיאוריות של טווח החיים ומוקדשים תקציבים למחקרים על הזיקנה. תחום אחר הוא "הפסיכולוגיה של המינים". תחום זה דן בהבדלים בין גברים לנשים מנקודת מבט פמיניסטית, המדגישה את הסוציאליזציה לתפקידי מין מסורתיים הגורמים בהמשך לנקודת זינוק עדיפה של הגברים.

בין שני התחומים האלה אין אינטגרציה כלל ועיקר, וגם בין המודלים העוסקים בזיקנה לבין אלה העוסקים בהתפתחות יש מעין נתק. אמנם כל ספר מודרני בפסיכולוגיה התפתחותית כולל פרקים על גילים מאוחרים יותר, אך אלה נכתבים בידי מומחים לדבר, והקוראים חשים שיש שתי פסיכולוגיות התפתחותיות, זו של הילדות וזו של הבגרות והזיקנה.

בספרה "גברים ומעברים" מנסה שיהי לחבר לפחות בין שני תחומים: ההתפתחות בבגרות האמצעית והמיניות של הגבר, במובן הרחב של המלה. בכך היא ממשיכה את תפיסת ה"מעברים", שנתנה לה ביטוי בספריה הקודמים, שתורגמו כולם לעברית: "מעברים ומפלסי דרכים", "גיל המעבר של האשה", "הישרדות" ו"מעברים חדשים".

כל ספריה של שיהי כתובים בסגנון פופוליסטי ואמריקאי מאוד. אם תיאוריות ההתפתחות הקלאסיות היו נגועות בדטרמיניזם ועקב כך בפסימיזם - ספריה של שיהי הם תוצר של התרבות האמריקאית, הכופה על האדם לחייך בכל מצב ופוטרת אותו מהתייחסות למצוקות הזולת, ברוח הקריקטורה האמריקאית שבה נראה אדם העומד לתלות את עצמו, וכדי להגיע לחבל המשתלשל מהתקרה הוא מקים לו מגדל מעשרות מדריכים לחשיבה חיובית. שיהי מציעה מדריך חדש ברוח זו, אם כי היא מעגנת את דבריה במחקרים ובתיאוריות. היא מטפלת בפחדיו של הגבר מהזדקנותו, מראינת גברים שהצליחו בהתגברות עליהם ואף מיעדת את המדריך לנשים, כדי שיבינו יותר טוב את הגברים.

שיהי עושה למעשה מודרניזציה ואמריקניזציה לדיונו של אריקסון במשבר ההתפתחותי "יצירה מול דריכה במקום", המאפיין את גיל הבגרות האמצעית שבו בני-אדם מרגישים צורך להיות יוצרים ויצירתיים. אובייקט היצירה יכול להיות חינוכם של הילדים ותמיכה בהם, או תחושה שבעבודתו תורם האדם דבר-מה חשוב הראוי להערכה, כאשר הפן השני הוא "דריכה במקום", תחושת כישלון ושחיקה של אדם השרוי במסגרת עבודה שאינה נותנת לו סיפוק ושאינו יכול להתקדם בה. לספר שישה חלקים. בראשון שבהם, "מה רוצים הגברים?", עומדת המחברת על המאצ'ואיזם של הגבר האמריקאי ("זה קטע של גברים") כמכשול לקבלת הזדקנותו בשלווה. את מה ששנוי במחלוקת, בייחוד כשאנו עומדים מול דילמות קריטיות כמו הארכת חיי אדם בכל מחיר, מציגה שיהי כיתרון לכל דבר. שלוש סיסמאות (ואין כמעט עמוד בספר בלי סיסמה) וגרף ממחיש את השמחה על כך שתוחלת החיים התארכה. "בשנת 1996 לבדה הוסיפו הגברים האמריקאים שישה חודשים לתוחלת החיים שלהם והגיעו לשיא חדש", "חמישים זה מה שארבעים היה פעם" ו-"60 זה מה ש-50 היה פעם" (דברו עם כמה קשישים בסביבתכם ותיווכחו שאין זו בהכרח סיבה למסיבה).

קריאת תיגר על המאצ'ואיזם היא תופעה מבורכת באשר היא: שיהי מעודדת את הגבר לדעת ולא לפחד מהידיעה, ומי מתאים יותר לעזור במשימה אם לא העזר כנגדו, הרעיה הנאמנה, שגם בשבילה ייאושו של המאצ'ו המזדקן הוא סיוט.

ונאמר כבר עכשיו שניתוחיה של שיהי ועצותיה ניתנים במסגרת ניסיון רחב יותר - המשתמע מהסב-טקסט - לשמר את מוסד המשפחה בכל מחיר, מעשה גיוס המודרניזם לטובת השמרנות. לגיטימי לחלוטין, אך גם משאיר מחוץ לתמונה את הגברים הגרושים שמספרם גדל והולך, דווקא בגלל יוזמתן של הנשים (לפי טענתה של שיהי עצמה) לפרק את המסגרת המשפחתית האולטימטיבית הנצפית באופרות הסבון האמריקאיות הרבות.

את החלק השני, "שנות הארבעים המשגשגות" (עוד נגיע לתרגום), פותח הפרק "מדוע אני מרגיש עדיין כמו ילד". דימוי הגבר לילד, כמו כל אנלוגיה הנעשית בטיפול פסיכולוגי בין הפרעה נפשית ואינפנטיליות, הוא קלישאה שגם אני נגוע בה כתרפיסט. היא יעילה מאוד בטיפול כי כולנו היינו - ואם לא התפתחנו כראוי, אף נשארו - ילדים. אולי זה השיגעון הפרטי שלי כמטפל, שלפיו אל תובנות עמוקות צריך המטופל להגיע בכוחות עצמו בעזרת הכוונה מינימלית של המטפל, אך משהו צורם לי כשאני רואה סיסמאות כמו "הפחד מאובדן שיער הוא הפחד מאובדן שליטה" (ואולי אני סתם חושש שיהי תגזול ממני ומעמיתי התרפיסטים את מטה לחמנו?), או "הילד הנצחי נשאר תקוע בעמדה של מתבגר ביחס לחיים". כולנו יודעים זאת, כולנו קראנו אותם ספרים ולמדנו כמעט באותו בית ספר. אבל שיהי אולי צודקת: גברים, בעיקר המאצ'ואיסטים שבהם, ממעטים לפנות לטיפול, אז אולי מוטב שלפחות יקראו על כך בספרה.

הפרק הרביעי, "גבריות במשפט", כתוב בצורת שיח גברים. האידיאליסט שבהם, על פי המחברת, אומר: "איני יודע אם חציתי את הגשר ואני במורד, או שאני פשוט נכנס לשלב נוסף בחיים וממנו אמשיך הלאה". שיהי ממחרת להרגיעו בסיסמה נוספת: "זאת התחושה במעבר של אמצע החיים. היא נורמלית, זמנית והכרחית". מבחינות מסוימות הוא אכן במורד ומבחינות מסוימות הוא ממשיך הלאה, פחות יפה ויותר חכם (אבל גם את אותו שילוב בין היופי של פעם לחוכמה של היום, ששייקספיר ציין ביחס לנשים, לא ניתן למצוא באף מדריך ובאף טיפול. אולי מתי מעט כמו קלינטון, שאותו רואה שיהי כילד נצחי, מחזיקים בסוד הזה, וחבל שהם לא מגלים לנו אותו). ועוד סיסמה: "אין חוקים שיוורו לך כיצד להיות גבר כיום". ובכן, מעולם לא היו חוקים כאלה (היו ויש מיתוסים), אבל נראה שיהי מצליחה לא רע בכתיבת ספר חוקים כזה.

בכל סיסמה יש אמת פסיכולוגית, אפילו מדעית. ממצאי מחקרים תומכים בהחלט בסיסמה "גברים נדחפים להוכיח את עצמם - באופן תמידי - במיוחד מול גברים אחרים". ב"נשוי ובן-תמותה", הפרק החמישי, מופיעות שוב סיסמאות שונות, המשמשות תמרוך "עצור" לפני המאצ'ו הדוהר קדימה, מכחיש את הזדקנותו ומת מדום-לב. גורמי הסיכון החשובים ביותר הם: רמת שומני הדם, לחץ הדם והמשקל, ואם לא נמנע זאת, לא יהיה לנו דלק לעוד 20 שנה. ל"עזר כנגדו" תפקיד חשוב גם בפרק זה, המסתיים בסיסמה: "ההרמוניה הגדולה ביותר בנישואים באה מחיפוש ומציאה של פתרון יצירתי למעבר חיים מרכזי, בצוותא" (האם גם אתם שומעים את הכינורות המתנגנים ברקע?).

אם שנות הארבעים "משגשגות" בחלק השני של הספר, שנות החמישים הן "נטולות פחד" בחלק השלישי. במקרה או שלא במקרה, הפרק הראשון בו נקרא "מעבר אל הבגרות השנייה שלך", ובנקודה זו מתחיל הספר להיקרא כהעתק של החלק הראשון (אלא אם כן אני עצמי מאצ'ו מודחק וחסר-רגישות, שאינו רגיש לדקויות שבהבדלים). רבותי, "אנו זקוקים להגדרה מורחבת של גבריות", "גבריות בוגרת שווה לביטחון עצמי", "כוח אמיתי מפתחים מבפנים" ועוד כהנה וכהנה סיסמאות שנוסחו במלים אחרות בחלקו הראשון של הספר.

וכאילו אין לנו די חרדות משל עצמנו, נקרא פרק 7 "כונן מחדש את חיך טרם שיכה הפטיש". כאילו אמרה לעצמה המחברת שאם דרכי הנועם של החלק הראשון היו חלביות מדי, אולי הבהלה תעזור: "גברים מעל גיל 45 הם אוכלוסיית הסיכון החדשה לבעיות חמורות של חרדה ודיכאון", "דיכאון סמוי הוא אחת הפגיעויות הגדולות ביותר שיש לגברים". הדברים חוזרים על עצמם לעיפה, גם אם באסטרטגיה שונה: צריך לבטא רגשות, צריך להודות בחולשות, אי אפשר לעשות הכל לבד, צריך להפסיק להכחיש, והנה - אנחנו כבר ב"שנות השישים המשפיעות", הנפתח בפרק "מעבר אל גיל השלמות", שבו שיהי, הממלאת את ספרה במקורות מדעיים, שוכחת במפתיע לתת את הקרדיט הראוי לאריקסון, הרואה את המשבר ההתפתחותי בגיל הבגרות המאוחרת כשלמות מול ייאוש. הסגנון אולי מרגיז, אך אם קהל היעד הוא מאצ'ואים, הספר עשוי להועיל להם יותר מאשר טיפול פסיכולוגי, שאליו, כאמור, גברים ממעטים לפנות. הספר בוודאי ייתן השראה ומקורות הכנסה לסדנאות מסחריות, שישתתפו בהן

בעיקר גברים ש"יפנו" על ידי רעיותיהן ה"מסויטות" (אם לאמץ את ביטוייה של שיהי). התכנים מוכרים, קלישאיים, אבל יש כאן ללא ספק לא רק חוכמת חיים אלא גם תובנות פסיכולוגיות וממצאי מחקרים. התכנים פופוליסטיים, אך הצורה מדעית לעילא ולעילא, כולל אינדקס ורשימת מקורות שלא היו מביישים כל פרסום אקדמי.

ומלה אחרונה על התרגום: בעייתי ובעיקר מילולי מדי: בשפה העברית, למשל, שנים אינן יכולות לשגשג, להיות נטולות פחד או להשפיע. אלתור קל היה מאפשר להבין שאנשים בשנות הארבעים, נניח, הם בשיא פריחתם, בשנות החמישים שלהם הם נטולי פחד ובשנות השישים הם יכולים להשפיע.

ד"ר **גידי רובינשטיין** מתמחה בפסיכולוגיה התפתחותית ובפסיכולוגיה של המינים

פורסם בתאריך - 11/04/2001

All rights reserved Haaretz כל הזכויות שמורות, "הארץ" ©

סגור חלון